مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

عبدالباري جهاني
۲۰۲۰/۰۸/۲۶

شاه شجاع، امیر دوست محمد خان او برتانیه

يوديرشمه برخه

دريم فصل

يارمحمدخان او كامران:

يارمحمدخان له مېجرټاډ او انګرېزانو سره ځکه ستونزه درلوده چې يو خو يې له کامران سره د ده د له منځه وړلو لپاره دسيسې کولې او بل يې له ايران سره د ده د اړيکو ټينګولو مخه نيوله. يارمحمد خان داسي يو سړی وو چې غوښتل يې هغه څه وکړي چې زړه يې غواړي او داسي څوک يې نه وو خوښ چې هغه د ده د نقشو، اعمالو او شته من کېدلو مخه ونيسي او يا ستونزي ورته پيښي کړي. او چې کله يې انګرېزان له هرات څخه وايستل نو ايله چې خپل کار ته خوشي سو او لاسونه يې آزاد سول.
يارمحمدخان له هرات څخه د انګرېزانو د ايستلو د احسان د خراسان پر حاکم آصف الدوله باندي واچاوه چې هر وخت يې له هرات څخه د انګرېزانو د وركېدلو غوښتنه کوله. يارمحمدخان آصف الدوله ته ور وفهمول چې اوس نو پر کندهار باندي د يرغل کولو لپاره د هغه مرستي ضرورت لري او آصف الدوله هم شېږ توپونه او څو زره توپکونه ورواستول. يارمحمدخان د نورو مرستو غوښتنه وکړه؛ خو آصف الدوله پوهېدی چې يارمحمدخان بس نه لري او تر ابده د مالي او پوځي مرستو غوښتنه نه کوي او احسان هم نه مني نو هغه ته يې نوري مرستي ونه لېږلې.
کامران پوه سو چې نور د يارمحمدخان له لاسه د ژغورل کېدلو لاري پاته نه دي؛ نو يې له خپلو ځلورو زامنو سکندرميرزا، نادرميرزا، زمان ميرزا او سعدالملوک ميرزا او د حاجي فيروزالدين د لمسي يوسف ميرزا سره جرګه وکړه او د قلا پر خوا يې حرکت وکړ. په قلا کي پنځه سوه عسکر ول چې د کامران طرفداري يې کوله او دغه راز د يوه کال لپاره د ژوند کولو لپاره مواد او تر اندازې زياتې وسلې او مهمات موجود وه. يارمحمدخان قلا محاصره کړل او د توپونو ډزي يې ورباندي پيل کړې. کامران خپل يو استازی کندهار ته واستاوه او له انګرېزانو څخه يې د مرستي غوښتنه وکړه. انګرېزانو ته د کامران دوستي او د يارمحمدخان دښمني ثابته وه او غوښتل يې چې له کامران سره مرسته وکړي مګر دا وخت يعني د ۱۸۴۱ کال د پسرلي په موسم کي په کندهار او شاوخوا کي ښورښونو زور اخيستی وو او انګرېزانو نه سوای کولای چې هرات ته عسکر ولېږي.
يارمحمدخان پر قلا باندي د توپونو ډزو ته دوام ورکړ. په قلا کي کامران او د هغه طرفدارانو پنځوس ورځي مقاومت وکړ او بالاخره، د توپونو د ډزو په اثر، د قلا يو دېوال ونړېدی او خندق هم له شګو او خښتو ډک سو او د يارمحمدخان عسکر قلا ته ننوتل. يارمحمدخان، د خلکو په مخ کي، له کامران سره ښه سلوک وکړ. هغه يې قصر ته بوت او د هغه ځلور زامن يې له ښار څخه ليري واستول. څو ورځي وروسته يې کامران هم د کهسان قلا ته، چې د هرات په شپږدېرش ميلي کي پرته ده واستاوه. له کامران څخه يې د هغه د خزانې او جواهراتو د ترلاسه کولو لپاره شکنجې پيل کړې. د کامران هغې مېرمني ته يې چې فکر کېدی د ده د خزانې ورسره دي او په تېره بيا هغه واسکټ چې شپاړس ميليونه روپۍ يې ارزښت درلود، او تول له قېمتي غميو او الماسو ډک وو، د ترلاسه کولو لپاره شکنجې ورکړې.
يارمحمدخان د کامران له دغې مېرمني څخه ډېر څه ترلاسه نه کړل او پخپله کامران ته يې څه باندي يوه مياشت راز راز شکنجې ورکړې. او بالاخره يې په زيندۍ وواژه او په هرات کي يې خاورو ته وسپاره.
د کامران ځواني مېرمني يې پر خپلو صاحب منصبانو او دوستانو ووېشلې او د هغه ځلور لوني او نسبتا زړې مېرمني يې پر ترکمنو باندي خرڅي کړې او هغوی د خرڅلاو لپاره خيوا او بخارا ته يوورې. د کامران زامن، يوسف ميرزا او د کامران د کورنۍ نور هغه غړي چې ايران ته په تېښته بريالي سول خپل ځانونه د ايران د پاچا دربار ته ورسول؛ او د ايران پاچا محمدشاه، د ايران د پاچاهانو د همېشګي پاليسي سره سم، هغوی ته پناه ورکړه څو يوه ورځ په افغانستان کي کار ورڅخه واخلي. (فيريه ص ص ۴۷۱-۴۸۰)

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

د فیریه په قول، د هرات خلک ځکه د یارمحمدخان له حکومت څخه خوشاله وه چې د کامران له ظالمانه اداري څخه بېغمه سول او امنیت یې خوندي سو. یارمحمدخان د هرات مطلق کنټرول په خپل لاس کې واخیست او د وزیر صاحب کبیر په نوم بلل کېدی. له خپل قدرت څخه یې ډېر کار اخیست او ډېر زیات اصلاحات یې راوستل. کله چې خپل قدرت یې ښه ټینګ کړ نو له ظلم څخه یې لاس واخیست حتی له هغو کسانو سره یې چې له ده سره مخالف ول هم ښه سلوک کاوه مګر پر غلو او قاتلانو یې هیڅ رحم نه کاوه. کرنې او تجارت ته یې ډېره توجه وکړه او پر غنمو او د ژوند پر ضروري شیانو باندې یې ډېر لږ محصول اخیستی او په دې توګه یې هم ځان او هم خلک شته من کړل. ټول هغه سرکښ خانان او قومي مشران یې چې د ده حکومت ته یې غاړه نه ایښودله یو په بل پسې تابع کړل او څوک چې نه قانع کېدل د هغو پر ځای باندې یې خپل الکوزي، چې د ده د باور وړ وه، مقرر کړل. (هغه کتاب ص ص ۴۸۰-۴۸۱)

کله چې د ایران پاچا محمدشاه د هرات محاصره پرېښودله نو د برتانیې له استازي ډګروال ستوډارټ سره یې ژمنه وکړه چې د برتانیې ټولې غوښتنې به پوره کوي. په دې غوښتنو کې لومړۍ دا وه چې د ایران پاچا به د افغانستان د خاورې په هیڅ برخه دعوه نه کوي او له ټولو اشغال کړو سیمو څخه به خپل پوځیان باسي او دوهمه غوښتنه دا وه چې د ایران شاه باید هغه سپکاوی جبران کړي چې د هغه هیواد مقاماتو د برتانیې د سفیر استازي ته کړی دی.

د لومړۍ غوښتنې مهمه برخه خو پوره سوې وه او هغه دا چې د ایران عسکرو د هرات محاصره پرې ایښې او په دې توګه د ایران او د برتانیې تر منځ د احتمالي جګړې او اړیکو د خرابېدلو مخه نیوله سوې وه. مګر د ایران پوځیانو دغه کړی هم د غوریان قلا، چې د شهزاده کامران له عسکرو څخه یې نیولې وه، په کنټرول کې درلوده او دغه راز یې د فراه، سبزوار او کرُخ اشغال ته، چې ټولې د افغانستان خاورې وې، دوام ورکړی وو. واټسن ص ۳۲۰

د برتانیې حکومت له ایران څخه غوښتل چې د هغه هیواد صدراعظم دې، د برتانیې د سفارت استازي ته د سپکاوي له امله لیکلې بخښنه وغواړي. د ایران دربار دا غوښتنه ونه منله او د پاچا او مکنایل ترمنځ اړیکې ډېر خراب سول.

د ایران پاچا، د برتانیې له حکومت څخه له دې امله سخت خواشیني وو چې د هرات د نیولو په برخه کې یې د هغه هیواد نقشه ناکامه کړې وه. (هغه کتاب ص ۳۲۳)

د ایران شاه، له دې څخه مخکې، خپل سفیر حسین خان د برتانیې دربار ته لېږلی وو او له برتانیې څخه یې غوښتي وه چې مکنایل له ایران څخه ور وغواړي. د ایران شاه د دغه یاداښت کاپي، روسیې، فرانسې او ترکیې ته هم لېږلې وه او پکښې لیکلي یې وه چې له ده سره د برتانیې د حکومت سفیر او پخپله د برتانیې حکومت څومره ظلم کړی دی. په یاداښت کې دې حقیقت ته اشاره سوې وه چې د هرات خلکو د ایران حکومت، په لوی لاس، ولمساوه او حملې ته یې مجبور کړ. ښاغلي مکنایل د ایران له شاه سره دا خبره منله چې د هرات حکومت د ایران اتباع تښتولي او په خیوا او بخاراکې یې د غلامانو په بازارونو کې خرڅ کړي دي. مکنایل ویل چې د ایران حکومت، له دغه امله، پر هرات باندې د حملې کولو حق درلود مګر د هرات حکومت ته د سزا ورکول دا معنی نه لري چې د ایران حکومت د هرات ښار اشغال کړي او خپله خاوره یې وبولي.

د ایران شاه تر دې لا هم یوه عجیبه خبره او استدلال کاوه او ویل یې چې زموږ د وروستیو عملیاتو هدف د روسیې لپاره تر کابل پورې د لارې پرانیستل وه او او پر افغانستان باندې یې لښکرکښې په نظر کې نه وه بلکه غوښتل یې چې خپل اتباع له غلامی څخه وژغوري.

د ایران شاه، په یاداښت کې، سوګند یاد کړی وو چې پر هرات باندې په حملې کې یې، په هیڅ توګه، برتانیې ته د تاوان رسول مطلب نه وه. ده لیکلي وه چې یقین لري د انګلستان ملت به خپل حکومت ته اجازه ورنه کړي چې پر چا باندې دونه ظلم وکړي او که هغوی هم مرسته ونه کړه نو دی به مجبور وي چې د یوه لوی غره سیوري ته کښیني.

د ایران شاه، د خپل تهدید سره سم، د لوی غره سیوري ته دمه سو او څو هفتې وروسته د ایران صدراعظم د روسیې خارجه وزیر نیزلروډ ته لیک واستاوه او په هغه کې یې ورته ولیکل چې د برتانیې حکومت پر ده باندې څونه فشار اچولی دی. ده لیکلي وه چې زه ستاسې جلالتمآب څخه هیله کوم چې یو ځل خو زموږ وضع هم وګورئ. تاسې یو وخت لیدلي دي چې پر یوه چا باندې دونه لوی ستم سوی وي؟ تاسې لیدلي دي چې لوی پاچا دې، پرته له دې چې له چا سره له ترون څخه سرغړونه وکړي، څوک خپل هدف ته له رسېدلو څخه منع کړي. ده لیکلي وه چې موږ په څونه خواریو خپل یو یاغي سوی ولایت د تسلیمېدلو پولې ته ورساوه او په دغه وخت کې یې زموږ مخه ونیوله. هغه ولایت چې پر له پسې یې د خراسان او سیستان خلک وژلي، تښتولي او د غلامانو په بازارونو کې خرڅ کړي دي.

د ایران صدراعظم لیکلي وه چې د هغه هیواد هیله لري چې روسیه به د دې لوی ظلم څخه د ژغورلو په لاره کې مرسته ورسره وکړي ځکه چې پر دې هیواد باندې دا ظلمونه د روسیې سره د دوستی ساتلو په ګناه کیږي. د ایران صدراعظم، د لیک په پای کې، تیاری ښودلی وو چې په دغه موضوع کې د روسیې حکمیت مني.

د ایران سفیر حسین خان ویانا ته ولاړ او له هغه ځایه څخه یې برتانیې ته سفر وکړ. د برتانیې خارجه وزیر پالمرسټن ورته وویل چې ایران به د افغانستان ټولې اشغال کړې سیمې خوشې کوي او د برتانیې له حکومت څخه به د هغه هیواد د سفیر استازي ته د سپکاوي کولو له امله لیکلې بخښنه غواړي. (هغه کتاب ص ص ۳۲۳-۳۲۹)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

کندهار او شاوخوا سیمې:

د کندهار په لوېدیځ کې د غلجیو قبایل، چې د انګرېزانو حکومت فکر کاوه کرار سوي دي، بیا را پورته سول او ټوله سیمه یې ناکراره کړه. جنرال ناټ څو ځله د هغوی د ځپلو لپاره قواوي واستولې؛ غلجیانو به تلفات هم ورکړل خو نه یوازې به کرار نه سول بلکه تر پخوا به نور هم په قار سول.

براهویان، چې انګرېزانو یې خان، په ډېره نامردي او پرته له هیڅ دلیله قتل کړی وو، د کلات په شاوخوا کې را وپارېدل. د محراب خان یو کشر زوی یې مخ ته واچاوه او په ډېر لږ وخت کې یې کلات ونیوی. د انګرېزانو استازی لیفټینینټ لفډې یې وواژه او په کلات کې د انګرېزانو له خوا ګمېښول سوي خان، شهنواز خان استعفی وکړه.

مګر مکناټن، په ختیځ او لوېدیځ کې د غلجیو ورځ په ورځ زیاتېدونکو ښورښونو، د بلوچستان په کلات کې د انګرېزانو ناکامی، په کوهستان کې د خلکو ښورښونو او په کابل کې د سردارانو او مشرانو نارضاییت ته کتل او هیڅ پیښې له خوبه ویښ نه کړ. ده بیا هم ویل چې د شاه شجاع تر سیوري لاندې وطن سمیږي او بیا یې هم لارډ اکلینډ او د هغه سکرټرانو ته لیکل چې د وارخطایي لپاره هیڅ دلیل نسته. (کې لومړی جلد ص ۵۳۱)

په دې ښورښونو کې د زمینداور د اخترخان علیزي ښورښ تر ټولو خطرناک او کله کله به تر ټولو پراخ سو. اخترخان یو ځل د کندهار له مقاماتو سره جوړه وکړه او بیرته یاغي سو. مکناټن دونه عصبي وو چې په کندهار کې یې مېجر راولنسن ته ولیکل چې که یې اخترخان په لاس ورغی نو شهزاده ته دې ووایي چې اعدام یې کړي. ده ولیکل چې د هغه د نیولو لپاره دې لس زره روپۍ انعام کېښودل سي.

که په کابل کې د انګرېزانو څخه د خلکو عمومي نفرت، د الیګزانډر برنس او نورو انګرېزي صاحب منصبانو فحشاء او تر حد تېریو، د شاه شجاع بې وسی او د هغه د وزیر ملا عبدالشکور او وروسته د نظام الدوله محمدعثمان خان اداري فساد او بې ادارګیو، په وچ زور پاڅون ته شرایط برابرول؛ نو په کندهار کې هم وضع تر دې ښه نه وه. شاه شجاع له کندهار څخه کابل ته د روانېدلو په وخت کې خپل دوهم زوی فتح جنګ د ګورنر په حیث مقرر کړ. فتح جنګ په کندهار کې ټول هغه کارونه چې د خلکو د مخالفت سبب کېدی وکړل. جنرال ناټ د هغه د بدې اداری، بېځایه ظلمونو او حتی د خلکو پر ناموس او عفت باندې تېریو له لاسه څو ځله کابل ته شکایتونه واستول او بالاخره کابل ته وبلل سو.

د ۱۸۴۰ کال د نومبر پر دوهمه، چې په کابل او کندهار کې، یو ډول کراري راغله او په تقریباً یوه کال کې چنداني د یادولو پېښې ونه سوې؛ شاه شجاع هم خپل کشر زوی صفدر جنګ، په کندهار کې، د ګورنر په حیث مقرر کړ او له کاله یې ۱۷۰۰ سټرلینګ پونډه تنخوا ورته وټاکله. بوییسټ لیکي چې د شاه شجاع په زامنو کې، له شهزاده تیمور څخه پرته، نور ټول سپک او بې ارزښته کسان ول او چې څه بد اخلاقي وې هغه یې ټولې کولې. صفدر جنګ ډېر ظالم انسان وو. له خلکو څخه یې پیسې اخیستلې او که به چا نه ورکولې د شکنجو په زور یې ورڅخه تر لاسه کولې. خپله تنخوا یې، چې په میاشت کې ۱۴۰ پونډه کېدله، په ظلم او تېریو له کاله۱۰۰۰۰ پونډو ته ورسوله. بوییسټ وایي یو ځل یې یو تاجر، په یوه وړه پلمه ونیوی، شکنجې یې ورکړې او چې تر څو یې خپلوانو درې سوه پونډه ورکړې نه وه خوشې یې نه کړ. داسې د شرم کارونه یې وکړل چې سړی نوم نه سي ورکولای او په دې کې یې دونه افراط وکړ چې هر ډول سرحد یې مات کړ.

بوییسټ وایي سیاسي استازي د هغه په چارو کې د مداخلې اجازه نه درلوده او خلکو دا ټولې بدۍ له انګرېزانو بللې. د پخواني او اوسني واکمن د کورنیو ترمنځ دونه زیات توپیر موجود وو چې په هیڅ توګه د مقایسې وړ نه وه. د دوست محمد خان زامن په ښه سلوک او اخلاق، په مړانه، په توره او په عقل کې داسې کسان ول چې هر اروپایي ورسره مخامخ سوی او لږه ګوزاره یې ورسره کړې ده نو په ښه نامه یې یاد کړي دي.

بوییسټ لیکي چې د شاه شجاع د زامنو دغه راز بد سلوک او تر حد تېریو له هغه څخه خلک خوابدي کړل او د ده ټینګو طرفدارانو یې نه یوازې دفاع نه سوای کولای بلکه پر ضد یې را پورته سول. د ډسمبر د میاشتې په نیمایي کې په ټوله لوېدیځه سیمه کې ناکراری پیل سوې او د وسله والو پولیسو اته سوه کسیزه قوه، چې دوه توپونه هم ورسره وه، د هیلمند د سیند پر غاړه، له خلکو څخه د مالیاتو اخیستلو لپاره واستوله سوه. دښمن حمله ورباندې وکړه، څلور پنځه سوه تنه یې ورڅخه ووژل او توپونه یې ورڅخه واخیستل.

بوییسټ لیکي چې له دې څخه وروسته د اخترخان سړیو، د ساروان کلا په علاقه کې، د شاه شجاع د قواوو پر یوه قوماندان محمدعلم خان باندې حمله وکړه. قوه یې ماته کړه او تو پونه او سامان یې ټول د یاغیانو لاسته ورغلل. د اخترخان دې بري د هغه طرفداران زیات کړل او له هغه څخه یې یو زورور قوت جوړ کړ. (بوییسټ ص ص ۲۶۷-۶۸)

دا وخت غلجیانو او درانیانو دواړو د شاه شجاع او د هغه د ملاتړ کوونکو په مقابل کې وسلو ته لاس اچولی وو. د افغانستان ټوله لوېدیځه سیمه په ډېر خطرناک حالت کې وه. راولنسن هروخت مکناټن ته خبرداری ورکاوه چې دا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

خطر ډېر لوی معلومېږي او دا ناکراري ورځ تر بلې زياتيږي. مکناټن نه يوازي دا خطر نه ليدی بلکه راولنسن ته د ۱۸۴۱ کال د جون د مياشتې پر ديارلمسه يو اوږد ليک وليږی او په دغه برخه کې يې د هغه ټولې خبرې رد کړې.
«ستا د جون د اوومې ليک نن سهار را ورسېدی. زما نه خوښيږي چې ستا سره خواشينونکی بحث وکړم؛ مګر تاته ښه معلومه ده چې زه له لومړي سره ستا سره سپيني خبري کوم او تاته مې پرله پسې ويلي دي چې زه ولې په ځينو شيانو خپه کېږم. زما او ستا د اختلاف موضوع ښايي يوه مسله وي او هغه دا چې ته اوسنی وضع ته ډېر بدبين يې او خطرونه وينې او هغه خبرونه او آوازې منې چې له دغه نظر سره دي مرسته کوي. موږ دغه ګړی کافي ستونزې لرو او نور دې ته اړتيا نسته چې د ستونزو شمېر په لوی لاس زيات کړو. ما تازه هغه ليک ولووست چې ښاغلي ډالاس، ښاغلي جانسن ته ليکلی دی او په هغه کې وايي چې د وطن وضع ورځ په ورځ مخ په خرابېدلو ده. دغه ډول بېخونده او بېکاره افکار زموږ اوسني وضعيت ته ډېره صدمه رسوي. او هر څونه چې دا افکار تکرار سي زه په هغه اندازه زيات عکس العمل ښيم. زه پوهېږم چې دغه افکار د افغانستان په دغه برخه کې ټول دروغ او غلط دي او زه ولي په هغو باور وکړم. که خبره ستا په سيمه کې د توخو د قبيلې د ښورښونو سي نو هغه خلک خو هر وخت په ښورښونو لګيا وي او يا دا چې اخترخان د يو شمېر لغړيانو سره هلته ورغلی او خلک پاروي. ما مخکې هم ويلي دي چې دلته داسي څه نسته چې ښايي پيش بينی سوي به نه وي او يا دي موږ ته ډېر لږ تاوان هم را ورسوي. موږ به داسي احتياطي اقدامات کوو چې غلجيان موږ ته تاوان راونه رسوي او د اوس حاضر لپاره دغه کافي ده. موږ بايد باقي پاته ستونزي او حالات وخت ته پرېږدو. د اخترخان په باره کې به درته وليکم چې په جانبازانو پسي احوال ولېږه او د شپې يې مارش کړه او پر اخترخان باندي د شا له خوا حمله وکړی. دغه فساد جوړوونکی ونيسی او لکه هامان دونه لوړ يې وځړوی؛ او ښايي نور داسي څوک ونه لرې چې هلته ورانکاري درته وکړي. که لازمه وه زموږ د قواوو د راغونډولو په وخت کې دي جانبازان په عملياتو لګيا وي. ما مخکې درته ويلي دي چې زه به هيڅ وخت د اخترخان د سر پر راوړلو باندي انعام کښې نه ږدم. او نه به داسي څوک چې له اخترخان سره خپله شخصي دښمني لري دې ته تشويق کړم چې اخترخان قتل کړي. دا کار سره له هغه چې د اعتراض وړ دی، بې ځايه هم دی ځکه چې خلک به داسي فکر وکړي چې موږ د دښمنانو د له منځه وړلو لپاره د هغوی له قتلولو پرته بله لاره نه لرو. د تايمنيانو په باره کې به درته ووايم چې زما مطلب دا وو چې که اختر د هغوی په سيمه کې د پټېدلو کوښښ وکړ دوی بايد د هغه نيولو ته تشويق سي او ما فکر وکړ چې په دغه صورت کې نو يو غټ مالي انعام لازم دی؛ ځکه چې په دغه صورت کې دوی تر خپلو محلي رواجونو او نرخونو تيريږي. » (هغه کتاب ص ۵۹۵)
کله چې صاحب منصبانو مکناټن ته وليکل چې دلته موږ کافران بلل کيږو او دا د مسلمانانو وطن دی موږ ته ټول يو لاس دی نو ده په ډېره ساده توګه د افغانانو بې اتفاقيو ته اشاره کوله او ورته ويل به يې چې په دې وطن کې شيعه له سني سره، غلجی له دراني سره، قومونه له قومونو سره، تر برونه له خپلو تربرونو سره بدی لري او موږ چې وسايل په لاس کې لرو څرنګه پر دې ستونزو او بې اتفاقو خلکو باندي بريالي نه سو. (کې ۵۹۹)
خو لږ وخت وروسته هم په غلجيو او هم په کوهستان کې وضع خرابه سوه او هم پيسې ورځ په ورځ کمېدلې او هغه کسان چې مکناټن او د هغه پاليسيو په پيسو اخيستي وه سرونه ورته را پورته کول. ځکه دا ډېره مشهوره خبره ده چې رشوت او پيسې خلک د ترياکو په دود معتاد وی او هر وخت چې ورته ونه رسيږي سر پورته کوي. له کوهستان څخه پوټينجر رپوټ ورکړ چې د کوهستان د خلکو ذهنيت د خطر تر سرحده پوري زموږ په تاوان دی.
مخکې د زرمت د ښورښ د ځپلو لپاره ميکريګور لېږل سوی وو. خو کله چې هغه د ښورښ سيمي ته ورسېدی نو ويې ليدل چې ټولې قلاوې تشې وې. ده هم تشې قلاوې ونړولې او بيرته کابل ته ستون سو. خو دا د ښورښ کرارول نه وه بلکه نور هم د خلکو پارول وه؛ او د زرمت ښورښ وروسته تر پخوا زور واخيستی.
ضمناً د ختيځ غلجيو ښورښ پيل کړ. دوی هم لکه کوهستانيان د پيسو او طلا په زور کرار ساتل سوي ول او چې د پيسو کڅوړي تشې سولې دوی هم ښورښ ته ملا وتړله.
د افغانستان جنګ څه کم درې کاله دوام کړی وو او د پای ته رسېدلو درک يې چاته نه معلومېدی. انګرېزانو چې به هر ځای اشغال کړ نو نه يوازي به يې د هغه ځای په عايداتو بيرته هغه سيمه چلوله بلکه لا به يې نوره ګټه هم ورته کوله. خو له افغانستان څخه يې هيڅ ترلاسه کړي نه وه او له کاله يې څه باندي ۱۲ لکه پونډه پکښې لګولي وه او لا درک معلوم نه وو چې دا پيسې به تر کومه لګول کيږي. بالاخره داسي څرګنده سوه چې انګرېزانو پر افغانستان باندي په يرغل کې بل هيڅ ترلاسه کړي نه وه او يوازي د شاه شجاع پاچا کول په دغه پيسو ورته تمام سوی وو. (هغه کتاب ص ص ۶۱۸-۱۹)
په داسي وخت کې چې يارمحمدخان له ايران سره په دسيسو بوخت وو او له محمدشاه قاجار څخه يې، پر کندهار باندي د حملې لپاره، پيسې اخيستلې دا آوازې لا هم خپرې سوې چې شاه شجاع له انګرېزانو څخه ناراض دی او نور د انګرېزانو په کنټرول کې له اوسېدلو څخه ستړی دی او غواړي چې ځان د هغوی له زولنو څخه خلاص کړي او دې ته منتظر دی چې په هيواد کې يو ښورښ منځته راسي او دی ورسره يو ځای سي. دا آوازې که دروغ وې که ريشتيا وې هم يې په زمينداور او هم په نورو سيمو کې ښورښونو ته نوې ساه ورکړه او په دغه وخت کې يارمحمد خان هم پر کندهار باندي د يرغل کولو او له اخترخان سره د يوځای کېدلو تهديدونه کول. (ډيورنډ ص ۳۰۱)

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې ښې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

که څه هم چي يارمحمدخان هيڅ وخت دونه سادګي نه کوله چي د کندهار پر لور يي حرکت کړی وای او د انګرېزانو پر چونيو او پوځي مرکزونو يي حملي کړي وای او دا کار يي تر پايه ونه کړ مګر هم يي انګرېزان په انديښنه کي اچولي، هم يي ښوربنې درانيو ته د خپل راتګ او مرستو اميدونه پيدا کړي او هم يي د ايران پاچا، که څه هم چي په يارمحمدخان يي اعتماد نه درلود، خوشاله ساتلی وو. د ايران پاچا سل زره پونډه ورته را ولېږل خو مياشت لا نه وه تېره سوې چي يارمحمد د نورو پيسو غوښتنه وکړه او له هر ليک سره به يي محمدشاه ته ليکل چي زه ستاسي رعيت يم او هرات ستاسي خاوره ده. (فيريه ص ۴۱۲)
انګرېزانو په دي کي هيڅ شک نه درلود چي يارمحمدخان د درانيو مشرانو ته لمسوونکي ليکونه لېږي او خپل يو استازی نصرالدين خان يي زميندارو ته لېږلی دی او يو ليک د راولنسن د مرستيال ايليټ لاسته ورغلی دی. ده په دغه خط کي ليکلي وه:

نور بيا

«تاسي ټول بايد خپل...

عبدالباري جهاني

شاه شجاع، امير دوست محمد خان او برتانيه , ديرشمه برخه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولـئ